

Lietuvos Respublikos Seimui
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijai

2016 m. balandžio 29 d.

REKOMENDACIJOS DĖL VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO

Lietuvos savivaldybės yra vienos didžiausių Europos sąjungoje, todėl gana dažnai viešojoje erdvėje keliamas klausimas dėl šalies savivaldos efektyvumo ir galimybės lanksčiai reaguoti ir tinkamai tenkinti vietos gyventojų poreikius. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 m. programoje taip pat įtvirtinti siekiai didinti seniūnų veiklos efektyvumą, stiprinti jų atskaitomybę bendruomenei, skatinti bendruomeniškumą ir teikiamų paslaugų prieinamumą visuomenei. Diskusijas skatina ir Lietuvos Respublikos Seime įregistruotas Vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 3, 4, 6, 9, 10³, 13, 14, 15, 16, 20, 23, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 50 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 32¹ straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-3926, kuriuo siekiama pokyčių organizuojant seniūnijų veiklą, tobulinamas seniūnaičių veiklos reglamentavimas, todėl Pilietinės visuomenės institutas, reaguodamas į visuomenėje kylančias diskusijas, parengė rekomendacijas, kurių įgyvendinimas prisidėtų prie vietos savivaldos situacijos gerinimo šalyje.

Šios rekomendacijos parengtos atsižvelgiant į 2016 m. balandžio 22 d. Pilietinės visuomenės instituto organizuotas viešosios konsultacijos „Kaip priartinti vietos savivaldą?“ metu išsakytus pasiūlymus, kuriuos pateikė renginyje dalyvavę vietos savivaldos, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų, nacionalinių valstybės institucijų atstovai, politikai ir mokslininkai.

1 Pasiūlymas. Užtikrinti skirtingų savivaldos modelių galimybę, atsižvelgiant į konkrečios vietovės situaciją

Šiuo metu galiojantis Vietos savivaldos įstatymas nenumato galimybių savivaldybėms pačioms nusistatyti skirtingas seniūnijų funkcijas, atsižvelgiant į vietovės situaciją bei bendruomenės poreikius. Seniūnijų, esančių kaimiškose vietovėse, ir miestų bei didmiesčių seniūnijų specifika akivaizdžiai skiriasi ir jau šiuo metu jų veikla koncentruojasi ties skirtingomis funkcijomis. Todėl svarbu sudaryti sąlygas savivaldybėms pačioms pasirinkti seniūnijos funkcijų, veiklos organizavimo modelį, kad vietos gyventojų poreikiai, reikalingos paslaugos būtų kuo geriau

Pilietinės visuomenės institutas / Civil Society Institute, Didžioji g. 5, LT-01128 Vilnius, Lietuva

atliepiamos. Pavyzdžiui, kaip numato šiuo metu LR Seime registruotas Vietos savivaldos įstatymo straipsnių pakeitimo ir papildymo projektas XIIP-3926.

Kartu būtina pažymėti, kad savivaldybėms pasirenkant skirtingus savivaldos modelius, nusistatant seniūnijų funkcijas, būtina atsižvelgti į gyventojų nuomonę – į šio sprendimo priėmimą privaloma tvarka įtraukti seniūnaičius, bendruomenių atstovus.

2 Pasiūlymas. Sustiprinti seniūnaičių ir seniūnaičių sueigos įgaliojimus, pasirengimą veiklai, kad būtų geriau atstovaujami gyventojų interesai

Siekiant didesnės savivaldos decentralizacijos ir labiau į vietos bendruomenių poreikius orientuoto valdymo modelio, siūlome seniūnaičių sueigai suteikti daugiau įgaliojimų dalyvauti sprendžiant seniūnijos (vietos bendruomenės) klausimus, pavyzdžiui, sudarant ir tvirtinant seniūnijos biudžetą ir veiklos planą, taip įtvirtinant ją kaip pirmo lygmens savivaldos instituciją. Seniūnaičių veikla seniūnaičių sueigoje, analogiškai kaip ir savivaldybių tarybų nariams, turėtų būti apmokama pagal darbo valandas, taip pat seniūnaičių sueigos, savivaldybės tarybos ir komitetų posėdžių metu, kai juose svarstomi atstovaujama vietos bendruomenei svarbūs klausimai, seniūnaitis turėtų būti atleidžiamas nuo tiesioginio darbo ar pareigų bet kurioje institucijoje, įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje. Tai padėtų išlaikyti seniūnaičių motyvaciją bei jų darbo kokybę.

Atsižvelgiant į tai, kad naujai išrinkti seniūnaičiai dažniausiai neturi pakankamai žinių apie savo funkcijas, įgaliojimus, būsimą darbą, o šioms pareigoms reikalingas žinias bei įgūdžius dažniausiai įgyja tik kadencijos pabaigoje, rekomenduojame ilginti seniūnaičių kadenciją iki keturių metų, o taupant rinkimams reikalingus resursus bei siekiant aukštesnio rinkiminio aktyvumo (informacija apie vykstančius rinkimus lengviau pasiekama, didesnis dalyvaujančiųjų procentas), rinkimus derinti su ar net organizuoti kartu su savivaldybės tarybos rinkimais.

Taip pat siūlome didesnę dėmesį skirti išrinktų seniūnaičių parengimui veiklai – mokymams, supažindinimui su funkcijomis, teisės aktais, reglamentuojančiais vietos savivaldą, veiklos galimybėmis, gerosiomis praktikomis. Kaip teigiamą iniciatyvos pavyzdį galima pateikti Vilniaus miesto seniūnaičių asociacijos kartu su Vilniaus miesto savivaldybe reguliariai organizuojamus seniūnaičių mokymus pagal pačių seniūnaičių iškeliamus poreikius. Tokie mokymai kartu padeda savivaldybei užmegzti abipusiai naudingus bendradarbiavimo ryšius su seniūnaičiais, greitai ir lengvai sužinoti gyventojų interesus, keliamas problemas, nuomonę savivaldybei aktualiais klausimais.

3 Pasiūlymas. Stiprinti seniūnijų finansinį savarankiškumą

Organizuotos viešosios konsultacijos metu, kaip ir ankstesniuose tyrimuose, išryškėjo būtina sąlyga siekiant labiau įgalinti vietos gyventojus, įtraukti juos į viešųjų reikalų svarstymą, tvarkymą

Pilietinės visuomenės institutas / Civil Society Institute, Didžioji g. 5, LT-01128 Vilnius, Lietuva

ir priimti atsakomybę už savo vietovių ateitį – tai yra, seniūnijų, kaip žemiausio savivaldos lygmens, savarankiškumo – pirmiausia finansinio – stiprinimas. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į Lietuvos bendruomenių organizacijų sąjungos, Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacijos ir kitų organizacijų siūlymą, Vietos savivaldos įstatyme įtvirtinti, kad seniūnijų metiniams planams įgyvendinti (pačioms seniūnijoms administruoti) skiriama savivaldybės biudžeto procentinė dalis sudarytų ne mažiau 10 proc.

4 Pasiūlymas. Atnaujinti Vietos bendruomenių savivaldos programos įgyvendinimą

Bendruomenių ir savivaldos atstovai pastebi, kad 2013–2015 m. įgyvendinus Vietos bendruomenių savivaldos programą, kuria bendruomenės visoje Lietuvoje buvo skatinamos aktyviai dalyvauti priimant sprendimus dėl lėšų panaudojimo tenkinant vietos viešuosius poreikius, į vietos bendruomenių tarybas buvo sutelkti aktyvūs gyventojai, bendruomenės nariai pajuto atsakomybę ir patikėjo turintys balsą sprendžiant vietos reikalus, kai kuriose vietovėse sustiprėjo seniūnaičių veikla.

Kelių metų laikotarpis buvo per trumpas naujos vietos bendruomenių atstovų dalyvavimo priimant vietos bendruomenei svarbius sprendimus praktikos įtvirtinimui, todėl šią programą 2016 m. pakeitus į Bendruomeninės veiklos stiprinimo projektų finansavimo konkursą, susilpninus (ar panaikinus) Vietos bendruomenių tarybas, tikėtina, ims silpti ir pradėję formuotis NVO, bendruomenių ir savivaldos įstaigų ryšiai sprendžiant bendruomenei svarbius klausimus, dėl dažnos praktikų kaitos susilpnėja bendruomenių atstovų motyvacija aktyviai įsitraukti sprendžiant vietos klausimus.

5 Pasiūlymas. Dėl tiesioginių seniūnų rinkimų

Atsižvelgiant į viešąsias diskusijas, kartas nuo karto teikiamus LR Savivaldos įstatymo keitimo projektus ir visuomenės nuomonę (remiantis apklausomis, idėjai pritaria 77 proc. gyventojų¹), diskusijoje svarstytas tiesioginių seniūnų rinkimų klausimas. Tiesioginiai seniūnų rinkimai diskusijoje aptarti kaip demokratijos principų įgyvendinimas žemiausiame valdžios lygmenyje, kaip veiksmingas būdas piliečiams atrasti glaudesnę ryšį su valdžios institucijomis, labiau įsitraukti į viešųjų sprendimų priėmimą, priimti ir priskirti atsakomybę. Tačiau kartu tiesioginiai seniūnų rinkimai matomi kaip tikslingi tik kartu stiprinant seniūnijų finansinį ir sprendimų savarankiškumą (apie kurį kalba aukščiau išdėstyti pasiūlymai) bei kartu įtvirtinant stiprų (priimančių realius, o ne patariamojo pobūdžio sprendimus) kolegialų seniūnaičių sueigos (seniūnijos tarybos) institutą.

¹ Pilietinės visuomenės instituto užsakymu 2015 m. rugsėjo 8-17 d. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atlikta apklausa.

Pilietinės visuomenės institutas / Civil Society Institute, Didžioji g. 5, LT-01128 Vilnius, Lietuva

Diskusijoje atkreiptas dėmesys, jog kaimo vietovių ir didžiųjų miestų seniūnijoms, besiskiriančioms savo specifika, tiesioginiai seniūnų rinkimai taip pat gali būti ne vienodai aktualūs, didesnį poreikį tiesiogiai rinkti seniūną jaučiant būtent kaimo vietovių seniūnijose.

Direktorė

Ieva Petronytė

Pilietinės visuomenės institutas 2014–2016 m. įgyvendina projektą „Sąmoningas ir aktyvus piliečių dalyvavimas viešajame gyvenime“, finansuojamą Europos Ekonominės Erdvės Finansinio Mechanizmo NVO programos Lietuvoje. Norvegijos Karalystė, Islandijos Respublika ir Lichtenšteino Kunigaikštystė, siekdamos prisidėti prie ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimo Europos Ekonominėje Erdvėje (EEE), sukūrė EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus. EEE finansinio mechanizmo parama yra skirta 15-ai šalių (12 naujųjų Europos Sąjungos šalių, taip pat Graikijai, Ispanijai ir Portugalijai), o Norvegijos finansinio mechanizmo parama yra skirta 12 naujųjų Europos Sąjungos šalių. Antrasis EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų laikotarpis apima 2009 - 2014 metus. Šiuo laikotarpiu šalims paramos gavėjoms iš viso skirta 1 milijardas 79 milijonai eurų (Lietuvai - 84 milijonai eurų) Norvegijos ir EEE paramos įvairiems projektams šalyje įgyvendinti.